

Hungária ispotály

Az Akadémiától való agyelszívás modellje

PUBLICISZTIKA - LXIII. évfolyam, 10. szám, 2019. március 8.

Sokan sokféleképpen próbálják magyarázni, miért fordult a kormány az akadémiai kutatóhálózat ellen. Persze a kormány nem így fogalmaz, hanem arra hivatkozik, hogy a kutatási eredmények nem hasznosulnak eléggé gyorsan.

A *Britannia gyógyintézet* című filmszatíra (1984) különös eseménnyel végződik. A kórház új kutatóépületének ünnepélyes megnyitóján a királynő, az igazgató, a rendőrfőnök, az őr, az orvos, a lázadó személyzet, a szószólójuk, a kórházi beszállító, a betegek és a vélhetően migráns „hátterű” tüntető baloldali radikálisok együtt, a közönség soraiban hallgatják a tudós előadását. A közönség bénultan, üres tekintettel mered a *Genesis* program főszereplőjére, egy ember nagyságú, áttetsző, lüktető, bedrótozott agyra, mely visszamondja Hamlet királyfi nagy átverésének szövegét: „.... S mily remekmű az ember! Mily nemes az értelme! Mily határtalanok tehetségei! Alakja, mozdulata mily kifejező és bámulatos! Működése mily hasonló angyalhoz! Belátásra mily hasonló egy istenséghez!” (*Hamlet*, II. felv., 2. szín). E részlet ismétlődik egészen a film végéig.

Jegyzetem címében a „Hungária ispotály” a „Britannia gyógyintézet” hasonlatot veszi kölcsön annak kiemelésére, hogy a tudomány intézményesült rendszerének működtetése, jogállása, szervezete, szakmai és adminisztratív irányítása, vagyona, finanszírozása, országos/nemzetközi szakmai programjai és mindezekkel az operatív és tartalmi kérdésekkel összefüggésben a tudományos igazság, a kutatás szabadsága és a gyakorlati hasznosítás megvalósulása rendszerint háttérbe szorult és szorul. A társadalmi „jót” őszintén szolgáló tudóst a laikus nép nehezen különbözteti meg az annak szerepében tetszelgő sarlatántól és a társult konjunktúralovagoktól. Jöjjön tehát az áfium, azaz a tudományos ópium a mindennek alfájává és ómegájává váló innováció képében.

High-budget sci-fi filmeket idéző esztétikus építmények, a szigorú őrzésüket „belengő” titok és nem utolsósorban a Nobel-díjra esélyes kutatási eredmények reménye látszólag kedvez az „okos” települések közelében felépült/épülő/tervezett „zöldmezős” kutatási kapacitásoknak. Gondolhatunk a volt szovjet laktanya területén kialakított lézerközpontra Szegeden, az autófék-tesztpályára Zalaegerszegen, valamint a tervezett második atomerőműre Paks közelében. Csakhogy nem elég felépíteni a tudományos elvárásolt kastélyokat, hanem működtetni is kell őket. Példaként ott vannak az oroszországi Skolkovo I beruházás üresen kongó épületei. Szegeden szintén az alacsony kihasználtsággal összefüggő működtetési gondok mutatkoznak. Orbán miniszterelnök úr tavaly adta át az EU és magyar állami támogatásból megépült, mintegy 70 milliárd forint költségű kutatási beruházást, a szegedi lézeres kutatóközpontot. Ennek működési költségeit – kb. 6 milliárd forintot évente – a szakmai befektetők, vagy a tulajdonosok (az állam, a város, a Szegedi Tudományegyetem), vagy az EU bevonásával lehetne finanszírozni. Ezek hiányában vagy talán éppen az állami háttér miatt bizalmatlan high-tech cégek elkerülik a befektetői lehetőségeket, így a létesítmény kihasználatlan. Az állam tud adni forrást, de nem tud szakembereket biztosítani. Szakemberhiányról lehetett értesülni a Paks II atomerőmű-beruházással kapcsolatban is. Ezért különösen figyelemre méltó a kormány azon törekvése, hogy az MTA kutatóintézeti hálózatát kisajátítsa. Az ilyen lépés, túl az ismert autonómia- és értelmiségellenes járulékos káron, azzal az előnnyel járhat, hogy nagy tudású szakemberekkel lássa el az üzleti haszonnal (is) kecsegtető zöldmezős kormányzati kutatási beruházásokat.

Homok került a gépezetbe, mert az Akadémia decemberi közgyűlése nem támogatta a kormány kisajátító törekvéseit. A Lendület pályázatban részt vevők tiltakoznak, mert az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) zárta a költségvetési törvényben megszabott támogatás dologi részét, az Akadémia nem tudja garantálni a korábbi Lendület-nyertesekkel megkötött szerződések szerint beépülő bérkiegészítéseket, és az új Lendület pályázati kiírások is csak az első költségvetési évre vonatkozóan szavatolják a költségek kifizetését. Az akadémiai dolgozók fóruma (ADF) erős nyomást gyakorol a kutatóintézeti igazgatókra és rajtuk keresztül a Vezetői Kollégiumra és az Elnökségre. Több tiltakozó íven a magyar kultúra jelentős képviselői fejezték ki szolidaritásukat. Fontos külföldi intézmények és újságok (*Nature, Frankfurter Allgemeine Zeitung*) számolnak be a „science” megszarolásáról és ellehetetlenítéséről, és a társadalom- és humán tudományok tervezett beszántásáról.

Felejtethetlen filozófus barátunk, az Ausztráliába emigrálni kényszerült Márkus György értekezett arról, hogy a kultúra modern eszméje nem képzelhető el René Descartes és Francis Bacon konceptuális forradalma nélkül, melyben a gyakorlati hasznosíthatóságot az igazság következményének tekintik, kiemelve, hogy kritizálják az *elsietett és időszerűtlen igyekezetet a gyakorlati hasznosításra*. Az eltelt évszázadok mit sem változtattak a figyelmeztetés érvényességén.

Miniszter úr, még nem késő megegyezni!

professor emeritus, MTA TTK